

УДК 347: 316

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5\(33\)-252-262](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5(33)-252-262)

Хомко Леся Василівна кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри господарсько-правових дисциплін, Львівський державний університет внутрішніх справ, вул. Городоцька, 26, м. Львів, тел.: (067) 583-87-79, <https://orcid.org/0000-0001-5400-0477>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: НОВА ІДЕОЛОГІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню правового регулювання соціального підприємництва в контексті нової ідеології господарської діяльності. У статті досліджено сучасні тенденції у господарюванні з підкресленням соціальної відповідальності та сталого розвитку. Автор розглядає роль соціального підприємництва як інструменту для вирішення соціальних проблем, вказуючи на його інноваційний характер та спроможність ефективно впроваджувати соціальні ініціативи. Доведено, що соціальні підприємства відрізняються від традиційних за своєю соціально корисною метою та спрямованістю на реінвестування прибутку у суспільно значущі проекти. Також розглянуто роль соціального партнерства на державному рівні як механізму співпраці між державою, роботодавцями та працівниками у досягненні соціально-економічних цілей.

Автор вважає, що акцент на соціальній меті допомагає відрізнити справжні соціальні підприємства від тих, що лише використовують соціальні концепції для комерційної вигоди. В цілому, стаття пропонує комплексний погляд на роль бізнесу у сучасному суспільстві, демонструючи, як соціальна відповідальність та співпраця на різних рівнях можуть сприяти сталому розвитку та підвищенню довіри між суб'єктами господарювання.

Мотивовано, що українська правова політика щодо соціального підприємництва має декларативний характер, зазначаючи важливість соціальної природи господарювання, але відсутність конкретних механізмів реалізації цих принципів обмежує їхню ефективність. Статті Господарського кодексу України та інші нормативні акти акцентують на соціально-економічних аспектах господарської діяльності, але потребують конкретизації та реалізації. Недостатня правова база створює невизначеність для соціальних підприємств та гальмує їхній розвиток. Також вказується на необхідність прийняття спеціалізованого законодавства, яке визначатиме основні принципи, критерії та вимоги до соціальних підприємств, що стане важливим

кроком у створенні сприятливого середовища для розвитку соціального підприємництва в Україні.

Ключові слова: соціальне підприємництво, суб'єкт господарювання, соціальна відповідальність, правове регулювання, соціальне підприємство, інклюзивне суспільство.

Khomko Lesya Vasylivna Candidate of Law, associate profesor, professor, Department of Economic and Legal Disciplines, Lviv State University of Internal Affairs, St. Horodotska, 26, Lviv, tel.:(067) 583-87-79, <https://orcid.org/0000-0001-5400-0477>

LEGAL REGULATION OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: A NEW IDEOLOGY OF ECONOMIC ACTIVITY

The article explores the legal regulation of social entrepreneurship within the framework of the new economic activity ideology. It delves into contemporary business trends, emphasizing social responsibility and sustainable development. The author underscores the role of social entrepreneurship as a tool for addressing societal issues, highlighting its innovative nature and effectiveness in implementing social initiatives. The distinction between social enterprises and traditional businesses lies in their socially beneficial purpose and focus on reinvesting profits into socially significant projects.

The article also discusses the importance of social partnership at the state level as a mechanism for cooperation between the government, employers, and employees in achieving socio-economic objectives. It advocates for an emphasis on social purpose to differentiate genuine social enterprises from those merely exploiting social concepts for commercial gain.

Overall, the article presents a comprehensive perspective on the role of business in contemporary society, illustrating how social responsibility and collaboration across various levels can foster sustainable development and enhance trust among societal actors.

The author notes that Ukraine's legal policy concerning social entrepreneurship is primarily declarative, acknowledging the social aspect of business but lacking concrete mechanisms for implementation, which hampers its efficacy. While articles in the Economic Code of Ukraine and other normative acts highlight socio-economic aspects, they require further specification and implementation. The absence of a robust legal framework creates uncertainty for social enterprises and impedes their growth. Therefore, there is a call for specialized legislation to establish key principles, criteria, and requirements for social enterprises, a crucial step in fostering a conducive environment for social entrepreneurship in Ukraine.

Keywords: social entrepreneurship, social responsibility, business entity, legal regulation, legislative improvement, social enterprise, inclusive society.

Постановка проблеми. Соціальне підприємництво є важливим напрямком сучасного розвитку господарської діяльності, яке поєднує комерційну діяльність з соціальними ініціативами, спрямованими на вирішення суспільних проблем. Актуальність вивчення цієї проблеми обумовлена наявністю багатьох соціальних викликів та інтегрованих дисонансів. У сучасному світі існує багато соціальних проблем, таких як бідність, безробіття, соціальна нерівність, екологічні проблеми тощо, в свою чергу соціальне підприємництво виступає унікальним інститутом, що спрямоване на вирішення цих проблем шляхом інноваційних підходів та стійких бізнес-моделей.

Актуалізується питання правового регулювання проблеми в Україні у зв'язку з військово-політичною реальністю в якій вона перебуває нині. Вивчення соціального підприємництва в умовах війни та криз набуває особливого значення через його здатність оперативно реагувати на нові виклики та забезпечувати стійкі рішення для найгостріших соціальних проблем. Воєнний стан та соціально-кризові умови соціуму, що ним породжені, призводять до зростання рівня безробіття, погіршення умов життя та збільшення соціальної нерівності. У таких умовах соціальні підприємства можуть стати ключовими гравцями, які допомагають знизити негативні наслідки, забезпечуючи підтримку вразливим верствам населення, створюючи робочі місця та впроваджуючи інноваційні підходи до вирішення нагальних проблем.

Крім того, соціальне підприємництво сприяє зміцненню соціальної інклюзії суспільства, що є критично важливим у періоди нестабільності, стимулюючи співпрацю між громадськими організаціями, суб'єктами господарювання та державними структурами, що дозволяє ефективніше використовувати ресурси та підвищувати загальний рівень стійкості. Нормативно-правове забезпечення соціального підприємництва допомагає зрозуміти, як можна адаптувати бізнес-моделі до нових реалій, підвищити стійкість громад та сприяти їх швидкому відновленню після кризових ситуацій шляхом застосування правових засобів регулювання.

Соціальні підприємства створюють нові робочі місця, сприяють економічному розвитку регіонів та підвищують рівень життя населення. Економічний розвиток через соціальне підприємництво є ключовим аспектом, який робить його актуальним об'єктом вивчення та потребує належного нормативно-правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення соціальних прав громадян привертало увагу багатьох дослідників із різних наукових шкіл,

включаючи загальнотеоретичну юриспруденцію, філософію права, а також цивільне та господарське право. Важливий внесок у цю сферу зробили такі науковці, як Н. Бортник, Ю. Бисага, І. Жаровська, Т. Міхайліна, А. Романова, Н. Ортинська, О. Парута, Н. Мозговая, Х.Кульгавець та інші. Їхні роботи значно сприяли розвитку теоретичної бази та практичних підходів до захисту підприємництва у різних його формах. Проте, варто відзначити, що саме питання правового регулювання соціального підприємництва привертало увагу обмеженого кола дослідників, особливо в контексті удосконалення правового регулювання.

З огляду на актуальність цього питання, особливо в умовах глобалізаційних змін, необхідно більше уваги приділяти правовим аспектам соціального підприємництва як важливому засобу досягнення соціальної справедливості, що вимагає поглиблених досліджень щодо нових нормативних актів, які б сприяли розвитку соціальних підприємств та їх ефективному функціонуванню. Розширення наукових досліджень у цій галузі допоможе забезпечити краще розуміння правового регулювання соціального підприємництва, сприятиме його інтеграції в економіку та підвищить його роль у розв'язанні соціальних проблем.

Метою статті є дослідження та аналіз правових аспектів природи соціального підприємництва, визначення основних критеріїв його функціонування, а також обґрунтування необхідності впровадження спеціального законодавства для стимулювання розвитку соціально орієнтованих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою господарювання є створення, розвиток та підтримка економічної діяльності, спрямованої на задоволення потреб суспільства у товарах та послугах, забезпечення прибутковості та стійкого розвитку підприємства. Суб'єкти господарювання існують, перш за все, для отримання економічного прибутку, що є основним показником їхньої фінансової стабільності та успіху, адже прибутковість дозволяє бізнесу інвестувати в нові проекти, розширювати свою діяльність і залишатися конкурентоспроможними на ринку. Задоволення потреб споживачів є важливою складовою мети господарювання. Підприємства прагнуть виробляти товари та послуги, які відповідають потребам і бажанням споживачів. Постійний розвиток і впровадження інновацій також є ключовими для підтримки конкурентоспроможності. Інвестиції у нові технології, продукти та процеси дозволяють підприємствам залишатися на передовій у своїй галузі, адаптуватися до змін ринку і потреб споживачів.

Однак сучасні глобалізаційні змінні трансформації вимагають оновленого розуміння мети господарської діяльності, тому соціальна відповідальність є невід'ємною частиною сучасного господарювання. Підприємства все більше усвідомлюють свою роль у суспільстві, що включає

дотримання етичних норм, захист навколишнього середовища, підтримку місцевих громад та забезпечення добробуту своїх працівників. Соціально відповідальне господарювання сприяє позитивному іміджу компанії та її довгостроковій стабільності, формуючи довіру серед споживачів і партнерів.

Сталий розвиток є ще однією важливою метою господарювання. Підприємства прагнуть діяти так, щоб не шкодити навколишньому середовищу і сприяти стійкому розвитку, що включає ефективне використання ресурсів, зменшення викидів та відходів, а також впровадження екологічно чистих технологій. У підсумку, мета господарювання охоплює не лише економічний прибуток, але й забезпечення сталого розвитку, задоволення потреб споживачів, інноваційний розвиток та виконання соціальної відповідальності, що забезпечує комплексний підхід до управління підприємством і сприяє його довгостроковому успіху. Соціальне підприємництво сприймають як «практику вирішення соціальних проблем за допомогою ринків» [1, с.334; 2, с. 285]

Соціальне підприємництво часто базується на інноваційних ідеях та підходах, які можуть бути більш гнучкими та ефективними порівняно з традиційними методами вирішення соціальних проблем. Інновації у цій сфері сприяють пошуку нових рішень та моделей, які можуть бути застосовані в різних контекстах, що підвищує їхню цінність для дослідження та впровадження. В умовах зростаючого значення соціальної відповідальності бізнесу, компанії все більше уваги приділяють своєму впливу на суспільство. Соціальне підприємництво є однією з форм реалізації цієї відповідальності, демонструючи, що бізнес може бути не лише прибутковим, але й корисним для суспільства. В свою чергу, варто погодитися з позицією А. Свинчук, що «соціальне підприємство – це принципово новий тип суб'єктів господарювання» [3, с.13].

Одним із основних критеріїв, котрий відрізняють соціальне підприємництво від традиційного підприємництва, є наявність соціально корисної мети, що властива всім соціальним підприємствам, незалежно від їхнього типу – комерційного чи некомерційного, а також фізичним особам-підприємцям. Вказане робить акцент на тому, що такі підприємства, поряд із прагненням до економічного успіху, ставлять перед собою завдання вирішувати важливі соціальні проблеми. Звернемо увагу на доречну мотивацію І.Жаровської, котра зазначає, що «мірилом соціального підприємництва є не тільки класично отримана фінансова вигода, але й суспільнокорисний чинник» [4, с.32].

Соціально корисна мета є центральним аспектом діяльності соціальних підприємств, визначаючи їхню місію та стратегічні пріоритети. Іноземні науковці (Parul Gupta, Sumedha Chauhan та ін.) наполягають на тому, що така форма підприємництва діє як каталізатор соціальних змін, і соціальні

підприємці не очікують прямої грошової вигоди від своїх соціальних підприємств [5]. Для таких підприємств прибуток не є самоціллю, а інструментом для реалізації соціальних ініціатив, тому часто доходи, які генеруються соціальними підприємствами, реінвестуються у проекти, що приносять користь суспільству. Таким чином, фінансова стабільність і ефективність розглядаються не як кінцева мета, а як засіб досягнення соціальних результатів, що створює унікальну бізнес-модель, де економічний і соціальний аспекти взаємопов'язані та підтримують один одного.

З огляду на соціально корисну мету, має вирішуватися питання про віднесення того чи іншого суб'єкта господарювання до категорії соціальних підприємств, що дозволяє перманентно розрізнити підприємства, які дійсно спрямовані на виконання соціальних завдань, від тих, що використовують соціальні концепції виключно для комерційної вигоди. Фокус на соціальній меті як основному критерію сприяє створенню прозорої та ефективної системи підтримки соціальних підприємств, що дозволяє максимізувати їхній позитивний вплив на суспільство та сприяє їхньому розвитку й, як зазначають правознавці Об'єднаних Арабських Еміратів, «сталому розвитку суспільства» [6].

На державному рівні соціальне партнерство становить важливий механізм співпраці між державою, роботодавцями та профспілками з метою забезпечення соціально-економічної складової державної діяльності. Така форма взаємодії базується на взаєморозумінні та партнерських відносинах між різними соціальними суб'єктами і спрямована на досягнення спільних цілей, таких як забезпечення високого рівня соціального захисту, створення сприятливих умов праці та розвиток ефективної системи соціального забезпечення.

Соціальне партнерство на державному рівні передбачає активну взаємодію між владою, роботодавцями та представниками працівників з метою розроблення та впровадження стратегій соціально-економічного розвитку, таким чином всі зацікавлені сторони беруть участь у процесі прийняття рішень та визначенні політики у сфері соціального захисту, працевлаштування, заробітної плати, пенсійної системи та інших аспектів, що стосуються соціального добробуту громадян.

Соціальне партнерство сприяє підвищенню рівня довіри між учасниками та забезпечує ефективне вирішення соціальних проблем шляхом спільних зусиль. Воно також дозволяє залучати різноманітні ресурси та експертизу для розроблення та впровадження програм та проектів, спрямованих на покращення умов життя та праці громадян, забезпечуючи ефективне використання державних ресурсів та сприяє створенню стабільного та інклюзивного суспільства.

Європейський аналіз впровадження соціального підприємництва, що проводився серед 21 країни доводить суттєву інклюзивність цієї діяльності. У

середньому 37,2% такі підприємства наймають людей з обмеженими можливостями та жінок у більшості (в середньому) на всіх рівнях організації, від робочої сили до правління. 68,3% соціальних підприємств залучають працівників до прийняття організаційних рішень у (дуже) високому ступені, тоді як 54,8% залучають бенефіціарів у помірному або (дуже) високому ступені [7].

Водночас, важливе місце займає й правове регулювання підприємництва, яку розглядають як комплексну категорію, що визначена правовим впливом на відносини в сфері реалізації права на підприємницьку діяльність, яка здійснюється через систему юридичних засобів, способів, форм та методів з метою приведення їх у відповідність до потреб підприємництва [8, с. 10].

Правова політика Україні у вказаному аспекті має дуальну форму. З одного боку чинне правове регулювання декларує затребуваність соціальної природи господарювання. Так ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України [9] визначає, що господарська діяльність «здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів»; ч. 2 ст. 5 та ст. 6 також акцентують увагу на «соціальній спрямованості економіки»; ст. 69 визначає порядок соціальної діяльності підприємства. Вказані положення мають здебільшого декларативний характер.

Вказане виступає правовою проблемою з кількох причин.

По-перше, декларативний характер законодавчих норм означає, що вони не мають достатньо чітких механізмів реалізації та контролю. Відсутність конкретних вимог і санкцій за їх невиконання призводить до того, що підприємства можуть ігнорувати ці положення без жодних наслідків, що знижує ефективність соціально орієнтованої політики та не сприяє реальному покращенню суспільних стандартів.

По-друге, декларативні норми створюють лише ілюзію турботи про соціальні аспекти господарської діяльності, що може призводити до зневіри громадян у спроможності держави захищати їхні інтереси. Якщо законодавство проголошує соціальну спрямованість економіки, але на практиці підприємства не дотримуються цих принципів, це підриває довіру до державних інституцій та системи правового регулювання в цілому.

По-третє, недостатня конкретизація соціальної відповідальності підприємств може призвести до відсутності стимулів для інновацій і розвитку в цій сфері, адже коли відсутні чіткі критерії і стандарти, компанії можуть не бачити потреби в інвестуванні у соціальні проекти та ініціативи. Вказане уповільнює розвиток соціального підприємництва та зменшує внесок бізнесу в соціальний добробут.

Таким чином, хоча чинне правове регулювання й декларує важливість соціальної природи господарювання, відсутність конкретних механізмів реалізації цих декларацій негативно впливає на ефективність законодавства,

призводить до недостатньої соціальної відповідальності підприємств, знижує довіру до державних інституцій і гальмує розвиток соціально орієнтованих бізнес-моделей. Для досягнення реальних змін необхідно розробити більш чіткі та дієві механізми впровадження соціально орієнтованої політики у сфері господарювання.

Соціальні підприємства мають значну соціально-економічну важливість, але водночас вони особливо вразливі до негативних впливів зовнішнього середовища, що підкреслює необхідність державної підтримки для їхнього розвитку. Позитивна практика європейських країн показує, що ефективне функціонування соціальних підприємств вимагає створення спеціального нормативно-правового фундаменту, що досягається шляхом оновлення існуючого законодавства, що регулює діяльність малого бізнесу, включивши до нього положення, які визначають соціальні підприємства, встановлюють критерії їх ідентифікації та регулюють принципи розподілу прибутку й фінансування їхньої діяльності.

Для України важливо також розробити чіткі критерії для віднесення підприємств до категорії соціальних та визначити основні принципи їхнього функціонування, зокрема правила розподілу прибутків, які часто передбачають реінвестування значної частини доходу у соціальні проекти, а також механізми фінансової підтримки з боку держави. В своїй дисертаційній роботі Н. Мозговая пропонує додаткові державні заходи підтримки, зокрема «встановлення податкових канікул строком на два роки з моменту державної реєстрації соціального підприємства» [10, с.167]. Запровадження податкових канікул є надзвичайно позитивною пропозицією, оскільки дозволить новоствореним соціальним підприємствам зосередитися на розвитку своєї діяльності та реалізації соціальних проектів, не відволікаючись на податкові зобов'язання. Такий захід зменшить фінансовий тиск на стартапи, даючи їм більше можливостей для інвестування в інновації, розширення послуг і створення робочих місць. Податкові канікули сприятимуть залученню нових підприємців до соціального бізнесу, стимулюватимуть економічний розвиток і позитивно впливатимуть на соціально-економічну ситуацію в країні. Завдяки цьому, держава може отримати довгострокові вигоди у вигляді зростання соціально орієнтованих підприємств, які активно вирішують важливі суспільні проблеми.

Суттєвим фактором є також чітке правове регулювання соціального підприємництва в частині оподаткування прибутку. Для впровадження нової ідеології дуальної природи соціального підприємництва необхідною умовою є оподаткування лише тієї частини прибутку соціального підприємства, яка не використовується для реінвестування у статутну соціальну діяльність або не спрямовується на реалізацію громадських проектів. Вказане означає, що прибуток, який підприємство використовує для здійснення соціальних

ініціатив та розвитку соціальних програм, буде звільнений від оподаткування, відповідно така ініціатива стимулює підприємства активніше вкладати свої фінансові ресурси у розвиток соціально важливих ініціатив, підвищуючи тим самим їхню соціальну ефективність і вплив на громаду.

Вважаємо, що висвітлені механізми сприятимуть створенню більш справедливої системи оподаткування, де оподатковуються лише ті прибутки, які не використовуються для реалізації соціальних цілей, стимулюючи підприємства до збільшення інвестицій у соціальні проекти та програми, забезпечуючи ефективне використання фінансових ресурсів для розв'язання соціальних проблем і підтримки громадських ініціатив. В результаті держава отримує користь у вигляді підвищення рівня соціальної підтримки та розвитку соціальних підприємств, які здатні більш ефективно вирішувати соціальні потреби суспільства.

Такий підхід дозволить забезпечити стійкий розвиток соціальних підприємств, збільшити їх внесок у вирішення соціальних проблем і сприяти створенню стабільного правового середовища для їх діяльності.

Окрім удосконалень у сфері оподаткування вагомою і нагальною необхідністю є прийняття спеціалізованого законодавства. Необхідність закріплення чіткого та легального визначення досліджуваного інституту в законодавстві набуває великого значення в контексті зростаючого інтересу до соціального підприємництва. Прийняття спеціального закону з цього питання дозволить створити правову базу, яка визначить основні принципи, критерії та вимоги до соціальних підприємств. Такий закон допоможе забезпечити ясність і стабільність у регулюванні соціального сектору економіки, сприяючи розвитку та підтримці цієї форми підприємництва.

Слід зазначити, що спроби унормувати досліджувану сферу вже були, зокрема подавався Проект закону про соціальне підприємництво № 2710 від 23.04.2015 [11], однак тільки на стадії розгляду в Комітеті Верховної Ради України його було відкликано.

Створення законодавчої бази для соціального підприємництва дозволить уникнути невизначеності та розбіжностей в тлумаченні та застосуванні цього поняття, сприятиме заохоченню підприємців до здійснення соціально значущої діяльності, забезпечивши їм визнання та підтримку з боку держави та суспільства. Такий закон стане важливим кроком у створенні сприятливого середовища для розвитку досліджуваного інституту, що сприятиме зміцненню соціального капіталу та підвищенню якості життя громадян.

Висновок. У межах сучасної парадигми господарювання, його метою є не лише створення економічної вигоди, але й задоволення потреб суспільства через виробництво товарів та послуг. Сучасні виклики вимагають оновленого підходу до господарювання, який включає соціальну відповідальність як

невід'ємну складову. Соціальне підприємництво, яке орієнтується на вирішення соціальних проблем через ринкові механізми, стає все більш важливим. Відмінною рисою соціальних підприємств є їхня соціально корисна мета, що полягає у вирішенні значущих суспільних проблем, поряд з економічним успіхом, сприяє формуванню унікальної бізнес-моделі, де фінансова стабільність використовується як засіб для досягнення соціальних цілей. Закріплення чіткого правового статусу соціального підприємництва та створення прозорої системи підтримки сприятиме їх розвитку та максимізації позитивного впливу на суспільство.

Мотивовано потребу створення чіткої нормативно-правової бази, яка б забезпечувала визначення соціальних підприємств, їхні критерії та основні принципи функціонування. Прийняття спеціального закону сприятиме прозорості та стабільності регулювання цього сектора, зокрема встановлення податкових канікул і запровадження системи оподаткування, яка стимулює реінвестування прибутків у соціальні проекти. Важливо також запровадити податкові пільги для соціальних підприємств, зокрема оподатковувати лише ту частину прибутку, яка не спрямована на соціальні ініціативи, що стимулюватиме активніше інвестування у соціально важливі проекти. Такий підхід допоможе уникнути невизначеностей, підтримувати підприємців у їхній соціально значущій діяльності та забезпечити їхню довгострокову стійкість і ефективність у вирішенні суспільних проблем. Оновлення законодавства буде мати позитивний фактор й для держави, сприятиме економічному розвитку, соціальній підтримці та покращенню якості життя громадян України.

Література:

1. Mair J. Social entrepreneurship: Research as disciplined exploration. In Powell, W. W. and Bromley, P. (Eds), *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*, 3rd edition. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2020. С. 333–357.
2. Bacq S., Lumpkin G.T. Social Entrepreneurship and COVID-19. *Journal of Management Studies*. 2021 Vol. 58(1) P.285–288. doi: 10.1111/joms.12641.
3. Свинчук А.А. Організаційний механізм розвитку соціальних підприємств в Україні. Дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук за спец. 08.00.04. Київ, 2016.
4. Жаровська І.М. Інститут соціального підприємництва: юридичне загальнотеоретичне тлумачення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10 С. 31-33.
5. Gupta P., Chauhan S., Paul J., Jaiswal M.P. Social entrepreneurship research: A review and future research agenda. *Journal of Business Research*. 2020. Vol.113 P. 209-229
6. Al-Qudah, Anas A., Al-Okaily M., Alqudah H. The Relationship between Social Entrepreneurship and Sustainable Development from Economic Growth Perspective: 15 'RCEP' Countries. *Journal of Sustainable Finance & Investment* 2022. Vol. 12, no. 1 P. 44–61. doi:10.1080/20430795.2021.1880219.
7. Department of Economic and Social Affairs, International Standard Industrial Classification of All Economic Activities. Statistical papers Series M No. 4/Rev.4 URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_4rev4e.pdf

8. Хомко Л.В., Кульгавець Х.Ю. Правове регулювання підприємницької діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС. 2016. 428 с.
9. Господарський кодекс України: Закон України № 436-IV 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144
10. Мозговая Н.А. Соціальне підприємництво: теоретико-правовий аспект. Дис. на здобуття наук. ступ. докт. філос. за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право». Вінниця, 2023.
11. Проект Закону про соціальні підприємства: проект Закону № 2710 від 23.04.2015 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54903

References:

1. Mair, J.(2020) Social entrepreneurship: Research as disciplined exploration. In Powell, W. W. and Bromley, P. (Eds), *The Nonprofit Sector: A Research Handbook*, 3rd edition. Palo Alto, CA: Stanford University Press, 333–357. [in English]
2. Bacq, S., Lumpkin, G.T. (2021) Social Entrepreneurship and COVID-19. *Journal of Management Studies*, 58(1), 285–288. doi: 10.1111/joms.12641 [in English]
3. Svyinchuk A.A. Orhanizatsiinyi mekhanizm rozvytku sotsialnykh pidpriumstv v Ukraini [The organizational mechanism for the development of social enterprises in Ukraine]. *Dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ekon. nauk za spets. 08.00.04*. Kyiv, 2016 [in Ukrainian]
4. Zharovska, I.M. (2022) Instytut sotsialnoho pidpriumnytstva: yurydychne zahalnoteoretychne tлумachennia [Institute of social entrepreneurship: legal general theoretical interpretation]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 10, 31–33. [in Ukrainian]
5. Gupta. P., Chauhan. S., Paul. J., Jaiswal. M.P. (2020) Social entrepreneurship research: A review and future research agenda. *Journal of Business Research*, 113, 209–229 [in English]
6. Al-Qudah, Anas, A., Al-Okaily, M., Alqudah, H. (2022) The Relationship between Social Entrepreneurship and Sustainable Development from Economic Growth Perspective: 15 'RCEP' Countries. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 12, 44–61. doi:10.1080/20430795.2021.1880219. [in English]
7. Department of Economic and Social Affairs, International Standard Industrial Classification of All Economic Activities. *Statistical papers*, M, 4/Rev.4 URL: https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_4rev4e.pdf [in English]
8. Khomko, L.V., Kulgavets, H.Y. (2016). Pravove reguluvannia pidpriumnytskoji diialnosti. [Legal regulation of business activity]. Lviv. [in Ukrainian]
9. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine] (2023): Zakon Ukrainy № 436-IV 16.01.2003. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 18, 19-20, 21-22, 144 [in Ukrainian]
10. Mozghovaia N.A. (2023) Sotsialne pidpriumnytstvo: teoretyko-pravovyi aspekt [Social entrepreneurship: theoretical and legal aspect]. *Dys. na zdobuttia nauk. stup. dokt. filos. za spetsialnistiu 081 «Pravo» u haluzi znan 08 «Pravo»*. Vinnytsia [in Ukrainian]
11. Proekt Zakonu pro sotsialni pidpriumstva [Draft Law on Social Enterprises] (2015): proekt Zakonu № 2710 vid 23.04.2015 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54903 [in Ukrainian]